

Georg Kühlewind Alapítvány

TIZENHARMADIK HÍRLEVÉL

Tisztelt Olvasó! Alapítványunk tizenharmadik hírlevelében Ungár István írását olvashatják Wolfgang Amadeus Mozarttól. A szövegnek ez az első megjelenése. A hivatkozott zeneművek az aláhúzott címekre kattintva meghallgathatók. Johann Sebastian Bach „névjegy” *A fuga művészete* záró tételében a 9. perc 40. másodpercénél szólal meg. Az írás végén olvashatják azoknak a művészeknek a nevét, akik az idézett zeneműveket tolmácsolják. Ezért a technikai bravúrért, melyet én magam nem tudtam volna megcsinálni, Pál Andrást illeti köszönet.

Az elmúlt két hónapban Ungár István négy előadást tartott a Molnár C. Pál Múterem Múzeumban. Az előadások látogatottsága és sikere arra indít minket, hogy hasonló előadássorozatra a jövőben is felkérjük őt.

Fenyő Ervin

UNGÁR ISTVÁN* NÉVJEGY Mozart-szintézis

Tóth Aladár kérdezte egykor: „Tudjátok, mi a különbség Rossini és Mozart között? Amennyiben Rossinit arról faggatták volna, hogy szereti-e az életet, bizonyosak lehetünk a válasz lényegében: »Hogy szeretem-e? Imádom! Gyönyörűek a fiatal lányok, isteni ételeket élvezhetek (közismert: igencsak nagy ínyenc volt), csodálattal báméskodhatok szebbnél szebb vidékekben, hallgathatom a madarak énekét, és ott a muzsika! Mi kell még?!« Mozart

ugyanerre a kérdésre valószínűleg elkomorulva valami olyasmit válaszolt volna: »Annyi fájdalom, igazságtalanság, annyi bűn van az életben, de tudj' Isten, én mégis szeretem.«»

Azt gondolom, ez a Mozart-szintézis lényege.

A mozarti életlátásban kéz a kézben jár a derű a könnyekkel, a keserűség a vigasszal; a bajok sokasága a megoldást ígérő bölcseséggel. Ez a szemlélet került kottapapírra, és onnan a halhatatlanság végtelenjébe.

A [d-moll zongoraverseny](#) (K. 466) második, B-dúr, rondótételében a költőien megénekelte magány, egy mindent elsöprő erejű vihart megjelenítő *g-moll* közjátékot követve, a szívet melengetően szelíd rondótéma utolsó megszólalása után olyan megindítóan szép békével köszönnek el a zárótaktusok, amilyenről joggal hihetnék: csak az égben köthetők meg. Talán így is van, hiszen megálmodójuk mindannyiszor a közvetlen közelében járt.

Az [Esz-dúr zongoraverseny](#) (K. 482) c-moll, lassú tételének végén váratlanul feltárul a mennyország kapuja. A zongora basszus-szólamában a *moll* környezetből néhány ütemre kiszabaduló *dúr-hármasok* nem evilági káprázata ámulatba ejt, majd finom díszítéseivel lágyan, jólesően meg is simogat. A *kódát* indító fafúvós-dallam, majd a szolista tőlük átvett elsötétülő megismétlése nem is sejteti, hogy éppen ez a szomorúsággal átszőtt panasz talál rá a vigaszt hozó,

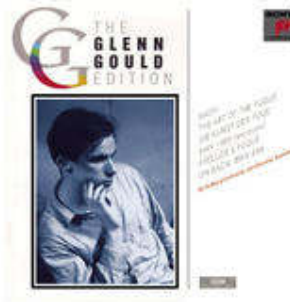
csendben meghúzódó, biztató mosolyra. A gyönyörűség könnyeit csalogatja elő. Óriási kincs, ha valaki így tud elköszönni. Csakhogy ő nem valaki, hanem Wolfgang Amadeus Mozart.

Tézis, antitézis, szintézis: a [C-dúr zongoraszonáta](#) (K. 300) középső, F-dúr tétele a teljes egész egyetlen formai egységbe sűrítése. A szintézis a gondok felett áll, összegez, és túlmutat a reménytelennek látszó mindennapi nehézségeken. A „mégis” ígérete. Szintézis csak a dúr-hangnem harmóniájában születhet. Azt azonban soha ne feledjük: antitézis nélkül nincs szintézis. Ebben a tételben a tézis derűs, fiatalos muzsika, amely később, a középső szakaszban, súlyos megtorpanásra kényszerül. Az antitézis „f” hangról induló repetíciós makacs, basszus *orgonapont* feletti komor, drámai moll, bár igyekszik megpihenni 3 kvintes zuhanása után a párhuzamos *Asz-dúrban*, ám hamar visszasötétül baljós, fenyegető orgonapontjával alátámasztva az *f-moll* éjszakájába. Ez alatt a mozdulatlan „f” tonikai *alaphangba*, felette beéktelenkedik egy „e”hang, *disszonanciája* ugyan azonnal feloldódik, de éles fájdalmának emléke tovább kísért. Majd, mintegy feledtetésként visszatér az állítás megnyugtató zenei otthona. A *triós szerkezet (maggiore – némi elkalandozással minore – maggiore)* itt akár be is fejeződhetne, ha... Nos, ha nem koronázná meg a szintézis, a legfontosabb mondandó. A tanulság. Újra előkerülnek az „f”-ről kezdődő repetíciók, felettük azonban már ott ragyog a dúr-hangnem napsugara. Az antitézis zenei anyagát oldozza fel, időtlenségbe emelve a szonáta-tételt.

Hasonló módon építkezik a [D-dúr \(K. 576\) ún. trombitaszonáta](#) A-dúr lassú tétele is. Itt a párhuzamos (tehát azonos előjegyzésű *fisz-moll* trió, amely először *D-dúrban*, majd a középrész alapjául szolgáló *fisz-mollban* igyekszik lenyugodni, nem vészterhes, mint a C-dúr szonáta második tételében, inkább lírai, de zaklatott, fojtogató sírásba torkollik. Ez az antitézis ugyanúgy igényli a szintézis szeretetteljes biztatását, mint az F-dúr tétel mollba burkolódzott szakasza. Mozart nem is marad vele adós: az elhullajtott, panaszkodó könnyek e helyütt is beleolvadnak az *A-dúr, fisz-mol* sírást engesztelő, zokogó dallamát dúrrá fényesítő szintézisébe, mint a másik kompozícióban. Elrendez minden kétséget, átölel, és igaza tudatában halkan távozik.

A [c-moll zongoraverseny](#) (K. 491) Esz-dúr, második tételének záróködjája önmagával (mindössze 10 ütemben) száll vitába, ütköztetve a tézis és antitézis mondandóját, hogy azután a végső pillanatban kibontakozó szintézis

tegyen pontot rejtőzködő küzdelmükre. Fejedelmi, méltóságteljes melódia indítja a kódot. Lélegzetvételnyi pillanatokra mégis elbizonytalanodik. Az *Eszdúr* hősi hangnem *c-moll* színezetet kap. A magabiztos tézist mintha aggodalom törné meg. Vívódás az életigenlés és az élet vele járó terheinek nyomasztó súlya között. Ám e rövidke tézis, antitézis ellenére rányomja pecsétjét a „mégis” szintézise. Amikor a *záró hármások* a magasba röppennek, már pontosan érezhető: a vita eldőlt.

Johann Sebastian Bach 4 hangjeggyel aláírhatta egész életművét a **Die Kunst der Fuge** (A fúga művészete) záró (valójában sajnos lezáratlan) fúgájában: B.A.C.H. Ez is egyfajta szintézis, méghozzá nem is akármilyen.

Mozart a nevét hangjegyekbe nem szedhette, mégis volt egy zenei névjegye, amely több alkotásában is kiemelt szerepet kapott. Egy fellépő *nagyszekund*, ráépülő *kisterc*, majd egy visszaforduló *kisszekund* ugyanúgy négy hang: *dó-re-fa-mi* – a legegyszerűbben szolmizálva. Még utolsó (ugyancsak befejezetlen) alkotásában (K. 626), a *Die Kunst der Fuge*-val azonos hangnemű (d-moll) *Requiem*ben is fellelhető. A **Recordare** tétel egymásba kapaszkodó és egymáshoz simuló magas vonósszólamai mögül – mint egy rejtekhelyről – félénken bújik elő a négy énekes-szólista dallambelépéseiben: *f-g-b-a* majd később alig kibogozható módon: *b-c-esz-d*. Folyondárszerűen veszi körül a hegedűk *tizenhatod*-láncolata. Szabolcsi Bence ezeket a megjelenítéseket Mozart-jeligének nevezte. Miután ez a tétel korábbi, mint a szerző tekintetében vitatott *Lacrymosa*, valamint a folytatás, a névjegyhez a művet befejező Süssmayernek semmi köze nincs.

A Requiem Recordare tétele bizonyítja, hogy Mozart utolsó lehelletéig ragaszkodott ehhez a dallamfordulathoz. Egészen eltérő karakterekben is rábukkanhatunk, mint egy bemutatkozás gyanánt. Nem rossz névjegykártya! De hát miről is beszélünk? A mozarti életmű – megkockáztatom – legáhitatosabb vallomászenéjébe belopódzott muzikusóriás névjegye is. Ott a helye!

A Mozart-névjegy legfrenetikusabb példája a 3 utolsó nagy szimfónia harmadik tagjának, a [C-dúr \(K. 551\) Jupiter szimfóniának](#) fergeteges zárótétele. Maga a C-dúr hangnem is már ontja a fényt. A *c-d-f-e* hangokat, és azoknak más hangnem szerinti értelmezését itt nemhogy nem kell keresgélni, büszkén, kiegyenesedve, majdhogynem magamutogatóan tolakszik elénk. Pazar fúgában követhetjük a „*dó-re-fa-mi*” gigantikus és pompás himnuszt. Már a fúga indítása is türelmetlenül felhevült hangulatú, a témát azonnal izgatott kíséret fölött hallhatjuk. Tomboló mámore farkasszemet néz minden földi rosszal. Nem száll csatába velük, mint Beethoven, fölébük kerekedik. Diadalmas utat jár be. Hidat teremt ég és föld között. Briliáns kontrapunktikus szerkesztés. Önbizalma legyőzhetetlen. A meggyötört lelkeket is magával ragadja, mert nem azok ellenében hirdeti a jogot a boldogsághoz, hanem velük együtt akar ünnepelni. Páratlan színgazdagságát megelőzik az első tétel vulkánkitörései, a második tétel el-elcsukló, visszafojtott moll-sóhajai, és a harmadik tétel bájos *menüettje*. Ennek a sodró erejű fúgának szintézise adjon erőt valamennyiünknek a fölemelkedéshez! Olyan áldás ez, melyet a

legmélyebb katlanban fellobbant tűz életet. Beláthatatlan csúcok felé tör: szinte már nem is józanul. Bizonyára az istenek tetszését is birtokolva hitet tesz amellet, amit Tóth Aladár mondott: „Annyi fájdalom, igazágtalanság, annyi bűn van az életben, de tudj’Isten, én mégis szeretem.” Ehhez adja Mozart a névjegyét. Ezzel a névjeggyel ez az önfeledt, magasztos és céltudatos muzsika a szintézisek szintézise, amely több mint két évszázada immár, hogy átlépte az örökkévalóság külszöbét.

2014. augusztus 12.

Az elhangzó zeneművek előadói:

Zongoraversenyek: K 466, 482, 491, C-dúr „Jupiter” szimfónia, K 551: Alfred Brendel és az Academy of St. Martin in the Fields – Vezényel: Sir Neville Marriner (1990)

K 300, 576: Mitsuko Uchida (1988)

www.youtube.com/watch?v=VROBFNGUGdQ

Die Kunst der Fuge - Contrapunctus XIV: Glenn Gould

[Glenn Gould - Contrapunctus XIV Die Kunst der Fuge ...](http://www.youtube.com/watch?v=CprnfQntMisc)

www.youtube.com/watch?v=CprnfQntMisc

Published on Dec 24, 2012. *Die Kunst der Fuge, Contrapunctus XIV, Glenn Gould,...*

Requiem, K 626: Rundfunkchor Leipzig – Staatskapelle Dresden – karmester: Peter Schreier; szoprán: Margaret Price, alt: Trudeliése Schmidt, tenor: Francisco Araiza, basszus: Theo Adam (1991)